

DELIKTUÁLIS FELELŐSSÉG: HIT ÉS JOG HATÁRÁN

– *Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur* –

LANDI Balázs*

„Egy rabbi az Úrral a Mennyről és a Pokolról beszélgetett.

– Megmutatom neked a Poklot – mondta az Úr.

Azzal bevezette a rabbit egy szobába, ahol egy nagy, kerek asztal állt. Az asztal közepén óriási tál étel gőzölgött, amelynek illatától a rabbi szájában összefutott a nyál. Ám az asztal körül mégis éhező és kétségbeesett emberek ültek, kezükben hosszú nyelű kanállal. A kanalak ugyan elérték a tálat, az asztalnál ülők mégsem tudták szájukhoz venni az ételt, mert a kanál hosszabb volt, mint a karjuk, ezért éhesek maradtak. A rabbi látta, hogy iszonyatosan szenvednek.

– Most megmutatom a Mennyországot – mondta az Úr.

Átmentek egy másik szobába, ami pontosan ugyanolyan volt, mint az első. Ugyanaz az asztal, rajta a nagy tál étel. Az emberek kezében ugyanolyan hosszú kanál, mégis mindenki jól táplált és elégedett volt, nevetgéltek és beszélgettek. A rabbi nem értette a dolgot.

– Nem nagy ügy, de kell hozzá valami – mondta az Úr. – Ahogy látod, az ebben a szobában ülők megtanulták egymást etetni.”¹

Akár még egy évszázaddal ezelőtt is megélt „többségi élmény” volt az erkölcs, ami belülről irányított törvényként határozta meg az egyén cselekedeteit és adott kiszámíthatóságot, biztonságot a mindennapokban. A legújabb kor modernitása azonban magával hozta a választás szabadságát, vagy ahogy azt Bolberitz Pál szellemesen megfogalmazta: „[...] Jött helyette az új vallás: a »szabadság« vallása. Ma a legfőbb érték a szabadság. De vajon végiggondolta-e valaki, hogy

* Egyetemi docens, PPKÉ JÁK.

¹ Régi haszid történet, idézi: Irvin D. YALOM: *A magyar macska átka*. Budapest, Park, 2013. 40–41.

mit jelent a szabadság? Mert a szabadság sohasem lehet a legfőbb érték, és nem lehet a végső cél.”² Az új vallás hívei hajlamosak úgy tekinteni magukra, mint akik önmagukban is megállnak, hiszen – a korábbi társadalmi státuszok, struktúrák és szerepek háttérbe szorulásával kialakult „új többségi élmény” szerint – úgyis főként csak önmagukra számíthatnak. Éppen ezért, ha kell, az ilyen ember (*individuum*) végletekig ragaszkodik jogai megvédéséhez. Nem meglepő módon az emberi jogok reneszánszukat élik, melynek középpontjában – mint legfőbb érték – az egyes emberi személy méltósága áll, ami szent és sérthetetlen.

Ugyanakkor ez a szemlélet elhatároláshoz is vezet: amikor a jogainkat hangsúlyozzuk és azok védelme érdekében – szükség esetén – kérlelhetetlenül kiállunk, egyúttal határokkal választjuk el magunkat a másiktól. A különállásunkat hangsúlyozzuk, magunkat a másik emberi személlyel szemben határozzuk meg, sőt a szuverenitásunk, az önállóságunk, az egyediségünk, a mindezekből fakadó függetlenségünk és méltóságunk elismerése utáni vágyunk olyan téves értelmezésekre indít gyakorta, ami elfeledteti velünk, a legújabb kor emberével, hogy valamely egésznek vagyunk részesei.³

Søren Kierkegaard, a későbbi egzisztencialista irányzatokra nagy hatást gyakorló 19. századi dán filozófus és teológus szerint a választás szabadsága, s az annak nyomán jelentkező „elszigetelődés” szükségképpen magával hozza az ehhez kapcsolódó félelmeket is. Kierkegaard ezt így fogalmazta meg:

„A szorongást a szédüléshez lehet hasonlítani. Az, aki a tátongó mélységbe tekint, szédülni kezd. A szorongás tehát a szabadság szédülete, ami akkor jön létre, ha a szellem tételezni akarja szintézisét, a szabadság pedig saját lehetőségeinek a mélyére néz, ott megragadja a végességet, hogy ahhoz tartsa magát. Ebben a szédületben a szabadság összeomlik. Ebben a pillanatban minden megváltozik, és miközben a szabadság ismét felegyenesedik, immár bűnösként szembesül önmagával.”⁴

² BOLBERITZ Pál – FREUND Tamás: *Hit és Tudomány. A reménység végtelen útjain*. Budapest, Éghajlat Könyvkiadó, 2010. 47.

³ LANDI Balázs: „Élet és emberi méltóság” vs. „Halál és emberi méltóság” a biológiai élet kezdetén és végén. *Iustum Aequum Salutare*, 2023/4. 41.

⁴ Søren KIERKEGAARD: *Félelem és reszketés*. Budapest, Göncöl, 2004. 67.

Hiába ülünk mi emberek, individuumok egymás mellett – avagy még inkább egymással szemben – a terített asztalnál – ha egymásról és egymásra utaltságunkról megfeledkezve – éhezünk!

Azonban nemcsak a „szabadság vallása”, de az egyes ember méltóságát középpontba állító jog is szétválaszt és megkülönböztet – ti. ezzel is elősegítve a dogmatikus rendszer építését –, jól lehet az élet nem tartja magát a jogrendszer határaihoz:

„Nemcsak a jogalkalmazás, de a jogalkotás is többnyire ex post facto, a jog az életre reflexíve reagál, kettőjük viszonyában az élet az a priori. »Törvényt a múlt szövőszéke szőtt« – írja József Attila – »elől az élet lohol!« Az emberi kapcsolatok bonyolultsága, a gazdaság és a technika »robbanása«, a nemzetközi kapcsolatok összetettsége és számos más »szociológiai tényező« szükségszerűen a jog deficitjét, lemaradását eredményezik.”⁵

Azaz az emberi személy határát, átjárhatóságát vagy éppen átjárhatatlanságát nem lehet jogilag sem megszabni. A valóságban – működésünkben és kapcsolatrendszerünkben – elválaszthatatlanok vagyunk egymástól.

„Nem tudunk függetlenek lenni másoktól. Eleve akkor válunk személyllyé, ha a szüleink szerettek, beszéltek hozzánk, érdeklődéssel meghallgatták, mit gondolunk. Szülők nélkül nem jönnénk világra, tanárok nélkül nem tudnánk eligazodni a világban, egyenrangú barátok nélkül nem tudnánk meg, kik vagyunk. Kapcsolataink nélkül nem találnánk meg a helyünket az életben. [...] Egymás által vagyunk, akik vagyunk. S ezzel együtt lehetséges önálló, felelősségteljes személyllyé válnunk, aki a saját határait éppúgy ismeri és tiszteletben tartja, mint a másikat. Egymást hordozzuk, éltetjük, tápláljuk. Anélkül, hogy gondolnánk rá vagy tudatában lennénk.”⁶

A termékfelelősség történetét kutató angolszász jogi irodalomban gyakorta emlegetik, hogy kevéssel azután, hogy a Warner Bros filmstúdió bemutatta

⁵ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1997. 227.

⁶ MUSTÓ Péter SJ – HÁRI Ildikó SSND: *Ami megtart*. Budapest, Jezsuita Kiadó, 2023. 67.

1978-ban Christopher Reeve főszereplésével a „Superman” mozifilmet, a nagy sikerre tekintettel nyomban megjelentek a filmmel kapcsolatos egyéb felhasználások, arculatátvitelek. Így került a boltokba Superman jelmeze is, aminek forgalmazását sajnos egyre több és gyakran rendkívül súlyos gyermekbaleset árnyékolta be, mert a jelmezbe öltözött gyermekek különböző magaslati pontokról zuhantak le. Erre reagálva a forgalmazó visszarendelte a boltokból a még nem értékesített termékeket, majd az egységcsomagokat megbontva, a Superman-palást belső, alsó sarkába arany színű cérnával pótlólag behímeztek a következő szöveget: „Az ember minden ellenkező híreszteléssel szemben, nem tud repülni!”. Ezt követően a jelmezeket újracsomagolták, s ismét a boltokba szállították értékesítésre.

Amikor a polgári jogi felelősség mibenlétére és természetére keresem a választ hit és jog határán, dacolva a „szabadság vallása” és az „egyes személy (individuum) emberi méltósága, mint legfőbb érték” legújabb kori hatásaival, én is élek az „újracsomagolás” adta lehetőséggel; az egyetlen mondat, amit arany színű cérnával hímeznek a polgári jogi felelősség köntösére – s ezáltal a felelősséget viselő egyes személyek (individuumok) lelkébe – szelíd figyelemzettként, így szólna: „Az ember minden ellenkező híreszteléssel szemben, társas lény!”

Ugyanezt már a római jog is felismerte, mégpedig kifejezetten materiális alapon, ti. az áruviszonyok általánossá, sőt uralkodóvá válását követően:

„Az első mozzanat, amelyet az árutulajdonos saját társadalmi tevékenységében, csereviszonyaiban, gazdasági létében észrevesz, hogy a dolgok nem mennek maguktól a piacra, hanem ehhez a cserélő felek akarati aktusára, illetőleg mindkettejükben közös akaratra van szükség. [...] Az áruviszonyoknak ez a tudatosodási folyamata a jogi formák nyelvén kifejezve a szubjektív felelősség jogi-formai elemeinek kiépülését jelenti.”⁷

Azaz a polgári jog, mint a vagyonforgalom joga az áruviszony jellegéből folyó akarati elem és a kölcsönösség alapján felismerte, hogy mindenki, a károsult is lehet károkozó és viszont, mert mindannyian áruviszonyok hordozói, vagyis olyan cselekvések alanyai vagyunk, akik az akaratuktól függően lehetnek károsak vagy hasznosak.

⁷ MÁDL Ferenc: *A deliktuális felelősség*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964. 210–211.

Innen a felismerés: az adott (kár)kötelmi jogviszonyban a másik, ellenérdekű fél cselekményének (magatartásának) megítélésénél is érvényesüljenek a hitelező (károsult) azon szempontjai, amelyeknek az érvényesülését abban az esetben is biztosnak és szilárdnak kívánja tudni, ha ő kerülne az adós (károkozó) pozíciójába. Hiszen nemcsak mindannyian ugyanazon asztal körül foglalunk helyett, de bizony miközben egyik irányban tőlünk várják el a teljesítést (a másik ember etetését), aközben a másik irányban mi várjuk el a másik fél teljesítést (a felénk nyújtott kanalat). Találón fogalmazza meg ezt Eörsi Gyula:

„[...] elterjed az a büszke és emberi gondolat [...], hogy a felelősség alapja nem csupán a természeti erőkhöz hasonló lélektelen mechanikus részvétel valamiféle oksági láncolatban, de tudatos, akaratlagos, felróható emberi magatartás, az ember vétkes vagy bűnös mivolta.”⁸

A fenti, áruviszonyokból kiinduló, ezért alapvetően materialista szemlélet ugyanakkor nyilvánvaló egyezést mutat a kereszténység eszméinek a jogra vonatkozó igényeivel, sőt annak kialakulásában is meghatározó szerepe volt. Még akkor is így van, ha

„[...] ha mi, európai emberek talán nem tudatosítjuk, nem értékeljük kellően, hogy gondolatvilágunk („mind set”-ünk) alapja a zsidó-görög-keresztény kultúra. [...] sok száz éve egy kínai tudós elvégezte ugyanazt a kísérletet, amelyet sokkal később Galilei. De ami a kínai tudós számára csak egy kísérlet, egy esettanulmány, Galilei számára egy univerzális törvény kulcsa volt. Hogy ez miért lehetett? [...] az európai világképben bennfoglaltatik az, hogy a teremtés jó és értelmes, hogy az ember képes uralma alá hajtani a földet, hogy a törvények univerzálisak és így tovább. Tehát vannak olyan alapdolgok, amelyekre mi, európaiak nem is gondolunk, amelyeket teljesen természetesnek tekintünk. [...] a görög kultúra fejlődése tette az emberi gondolkodást éretté arra, hogy az ószövetségi bibliai jelenség után befogadja az Evangéliumok és a megváltás üzenetét. Nem véletlen az, hogy az Evangéliumok görög nyelven íródtak. A görög nyelv univerzálisan tudta közvetíteni

⁸ EÖRSI Gyula: *Kártérítés jogellenes magatartásért*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1958. 12–13.

az örömhírt olyan intellektuális fogalomkörben, amely lehetővé tette, hogy az emberiség számára évezredekre univerzális üzenet legyen.”⁹

A keresztény gondolatvilágban értelmezett polgári jogi felelősség fogalmában egyszerre, egymást erősítve jut kifejezésre a szeretet és a szolidaritás univerzális parancsa, amely alapvetően a kisebb-nagyobb közösségekben élő ember, vagyis az ember, mint szükségképpen társas lény létezéséből fakad: „Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.”¹⁰ Az ember tehát a Biblia emberképe szerint is társas lény. Akinek társa van, mert társa adatott, nem dönthet úgy, hogy egyoldalúan kivonja magát ez alól. Szabad akaratának egyetlen döntési lehetősége, hogy felvállalja ennek elkerülhetlenségét, védtelenségét, kitettségét. Végző soron a társas lét felelősségét. Az ebben az értelemben vett felelősség tartalma: a szeretet és a szolidaritás parancsa.

Ha képesek és nyitottak vagyunk megérteni, vagy csak részben felfogni ennek az emberképnek a messze ható jelentőségét, akkor, de csak akkor azonosulhatunk a szeretet parancsával, mint a Bibliában elvárt magatartás mértékkel: a szerető Isten, aki saját képmására teremtette az embert, megköveteli az embertől, hogy tanuljon meg szeretni.¹¹ A felelősségünk alapja – hívők megközelítésében – végző soron, hogy a szabad akaratú ember által választott és tanúsított alternatív magatartás-mérték mennyiben felel meg a Biblia emberképéből fakadó elvárt magatartás-mértéknek.

Ez kétszeresen is jó hír! Egyfelől jelenti azt, hogy a hívőknek sem kell megvetniük a földi világot, s csak az égieket keresni. Krisztus követése – a bibliai emberképnek való megfelelés – azt jelenti, hogy előre nézzünk és legyünk tekintettel minden oldalra és minden emberre, akivel együtt kell haladnunk. Másfelől nem kell minden embert „majom-szeretettel” öveznünk, csak lássuk meg benne az Isten képmására teremtett embert, aki – kértük vagy nem, de – társunk lett ezen a földi létben!

„A felebaráti szeretet parancsa nem azt mondja, hogy magamat kell jobban szeretni a másiknál, sem azt, hogy a másikat jobban

⁹ *Énekeljétek az elmétekkel! Roska Tamással beszélget Kozma László.* Budapest, Kairosz, 2009. 88–90.

¹⁰ Ter 1,27.

¹¹ LANDI Balázs: *Emberkép, magatartásmérték, felelősség. Iustum Aequum Salutare*, 2016/1. 49.

kell szeretnem magamnál, hanem pártatlanságra szólít fel. [...] A pártatlanság, amire a Szentírás felszólít, nem a szeretetre mint »jóindulatra« vonatkozik, hanem a szeretetre mint »jótettre« (Schüller 1980).”¹²

Tehát valóban nem a szabadság és az emberi méltóság a cél és a legfőbb érték, hanem azok csak eszközök: „Égi polgárjogból vagy itt vizsgát teszel, / Vagy a mennyországon kívül rekesztetel.”¹³ A valódi cél nem felettünk, hanem előttünk áll: az emberiség egysége és egymásra utaltsága. Ugyanezt fogalmazza meg Peter Kreeft is:

„Az erkölcsi jóság sokkal fontosabb, mint a szabadság vagy a jogok, bármennyire is megrázó, [...] csakis az erényes emberek lehetnek szabadok, és csakis az erényes emberek fogják önként biztosítani a másoknak a jogait. Tehát az erény a gyakorlati megalapozása a jogoknak és a szabadságnak, nem pedig fordítva.”¹⁴

Vagyis a polgári jogi felelősség elsődlegesen nem az egyéni helytállás (ti. helyt nem állás) társadalmi- és jogi értékelését jelenti, s különösen nem szűkíthető le a vagyoni kártérítés (reparáció) iránti elementáris igényekre. A felelősség önmagában láthatatlan és értelmezhetetlen fogalom; nem önmagától és nem önmagáért való: mindig valamely szűkebb vagy tágabb társadalmi (erkölcsi, jogi, gazdasági stb.) viszonyban nyer megfogalmazást. Jelentősége és szerepe – bár koronként, területenként, kultúránként változó, mégis – megkérdőjelezhetetlen; vagyis a felelősség nemcsak láthatatlan, de időben állandó: örök és kortalan. Elementáris és absztrakt fogalom, vagy ahogy Roska Tamás fogalmazott: „az emberiség számára évezredekre szóló univerzális üzenet”.

Az élet – mindennapi jogviszonyaink – különös kihívása és egyben csodája, hogy az embert, mint nagyon is látható és időben korlátozott teremtményt – a mindennapi jogviszonyok alanyát – mégis ilyen, láthatatlan és időtlen „univerzális üzenet” szerint értékeljük. Mert „az égi polgárjogból mindannyian vizsgát teszünk itt a földön”, annak ellenére is, hogy a tárgyi („földi”) polgár(i)jog

¹² NYÍRI Tamás: *Alapvető etika*. Budapest, Szent István Társulat, 1994. 109.

¹³ Angelus SILESIVS: *A kerubi vándor*. Budapest, Kairosz, 2002. 240.

¹⁴ Peter KREEFT: *Vissza az erényhez*. Magyarorszáék, Sarutlan Kármelita Nővérek, 2014. 90., idézi: KUMINETZ Géza: Az emberi önrendelkezés szükségszerű és ünnepléses aktusa: személyes világnézet (vallás) alkotása. Kísérlet az emberi jogok egy lehetséges megalapozására. *Iustum Aequum Salutare*, 2015/1. 137.

alapján mind az emberi élet, mind az ember magatartás vagyoni mérőszáma nem ismert, sőt pénzben kifejezhetetlen, megmérhetetlen:

„[...] itt [...] a bíró vagy jogalkotó közvetlenül erkölcsi, illetve (pl. népesedés)politikai szempontok alapján dönt. Ennek a problémakörnek igazi sajátosságát a jogba való bevonás adja, méghozzá olyan körülmények között, amikor a tudomány és technika olyan új módszereket hoz létre és kezd a gyakorlatban azonnal terjeszteni is, amelyek igen nehéz erkölcsi problémákat vetnek fel, de amelyekkel kapcsolatban nincs általában elfogadott vagy aggálytalanul megalapozott erkölcsi állásfoglalás.”¹⁵

Ez megerősíti, hogy a felelősség társadalmi-erkölcsi értékítéletet megjelenítő terület, ahol az értékelés valódi tartalma szempontjából különös jelentőséggel bír az adott társadalmi környezet (jogfejlődés), a társadalmi morál:

„Ha azonban a jog szabályai mögött önkéntes jogkövetés nem áll, ha a jogot az általánosan elfogadott, minimális erkölcsi egyetértés nem támogatja, akkor az állam saját jogszabályait szaporíthatja és bonyolíthatja, egyik előírással próbálva megvédeni a másikat, ám végül is a túl komplikált és meggyőződésre nem támaszkodó jogrend működésében zavarok lépnek fel, és megnő a társadalomban az anarchia veszélye.”¹⁶

Azaz nem lehet és nem szabad a jogot, a morált és az etikát egymástól me-reven elválasztani, ugyanis ezek egymással átfedést mutató területek, jóllehet míg a jogban a külső, a morálban a benső az adott szférát uraló mozzanat, mégis kétségtelen tény, hogy határterülettel állunk szemben:

„A törvényhozó [...] Scilla és Caribdis között hajózik: mennél jobban súlyt helyez ítékezésének igazságossága céljából elhatározásánál belső mozzanatokra (erkölcsiség, szándék), annál inkább szenved a bizonyításra kötelezett fél ezen bizonyítékoknak szükségszerűen súlyos és nehezen megközelíthető volta alatt.”¹⁷

¹⁵ SÓLYOM László: Polgárjog és polgári jog. *Jogtudományi Közlöny*, 1984/12. 668.

¹⁶ ERDŐ Péter: *A bűn és a bűncselekmény*. Budapest, Szent István Társulat, 2013. 11.

¹⁷ MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. Budapest, Tiborg Kft., 1993. 10.pont.

Márpedig ez elfogadhatatlan, mivel a ma károsultja a holnap károkozója is egyben. A legfontosabb kérdés tehát e körben, hogy miként menjen végbe a jog etikai befolyásolása?!

Az ember életét társadalmi viszonyainak folyamatos változása jellemzi. Ezekben a komplex és változó jogviszonyokban a felelősség ontológiai alapja: az alternatív választás lehetősége. A szubjektum hibája abban van, hogy a döntési helyzetben – egyéni és/vagy társadalmi értékelés alapján – a rossz alternatívát választotta. És teljesen mindegy, hogy ezt szándékosan, gondatlanul, vétkesen stb. tette, ha megvolt a lehetősége a választásra, ha másként is cselekedhetett volna, akkor felelős:

„A tettért való felelősségnek, legyen az akár etikai, akár jogi, elengedhetetlen feltétele a cselekedet szubjektív mozzanatainak valamiféle figyelembe, számításba vétele. A pusztá okozás, a tett és a következmény tiszta kauzalitása önmagában sem jogi, sem erkölcsi felelősséget nem alapoz meg. [...] Ha viszont a jog a felelősséget mint alapvetően etikai kategóriát olyképpen alakítja át, hogy abból a morális mozzanat teljesen eltűnik, további kérdésként fogalmazható meg: vajon felelősséggel állunk-e még egyáltalán szemben.”¹⁸

E tekintetben ismét Marton Gézárt kell idézni, aki az etikai elvekkel dolgozó polgári jogi felelősségi rendszer évszázadok alatt végbement meghasonulására hívta fel a figyelmet: „Hamis az, hogy az uralkodó vétkekességi rendszer szubjektív, mert láttuk, hogy a vétkekesség fogalma teljesen el van objektivizálva; és megfordítva hamis az, hogy az ún. tárgyi felelősség merőben objektív, mert hisz ebben a személyi enyhítő mozzanatok még jóval tágabban érvényesülnek, mint a régi rendszerben.”¹⁹ De voltaképpen nem is az a kérdés, hogy melyik felelősségi rezsím a szigorúbb, hiszen mindannyian lehetünk károkozók és károsultak is, hanem az, hogy a *neminem laedere* elvén felépülő deliktuális felelősségi rendszerben melyik esetén érvényesül jobban, vagy még inkább a jog és erkölcs közötti szinergiákat harmonikusabban kifejezésre juttató *nevelő hatás* (*generális és speciális prevenció*). Ez pedig a jogász hivatásrend felelőssége, mert: „A társadalom egyszerű tagját ugyanis addig érdekli a kártérítés, míg az ő kára térül. Megállhat-e itt a jogásztársadalom is? Nyilván nem. A polgári jogban

¹⁸ PESCHKA Vilmos: *Az etika vonzásában*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 167–168.

¹⁹ MARTON i. m. 112. pont.

rejtlő nevelőerőt a jogalkotó és a jogalkalmazó nem dobhatja el, »mint hitvány eszközt, mely felesleges lett«.²⁰

Már csak ezért is nagyon tanulságos Lord Atkin bíró Donoghue (McAlister) v. Stevenson (1932)²¹ ügyben hozott ítéletének indokolása. Annak ellenére, hogy az angolzász *comon law* nem ismeri a károkozás általános tilalmának elvét, a Lordok Háza mégis helyt adott a károsult hölgy keresetének a gyártó és palackozó Stevenson sörgyárral szemben:

„[...] az olyan áruk gyártója, aki ezen árukat olyan formában adja el, amellyel kimutatja, hogy azokat a végfogyasztóhoz való eljuttatásra szánja abban az állapotban, ahogy azok tőle kikerültek, anélkül, hogy ésszerűen közbeeső vizsgálatra kerülhetne sor, és teszi ezt abban a tudatban, hogy az áru előállításánál ésszerű gondosságnak elmulasztása a fogyasztó életének vagy tulajdonának sérelmével (injury) járhat, köteles a fogyasztóval szemben ezen ésszerű gondosságot tanúsítani.»²²

Lord Atkin – némiképp hasonló indíttatásból, mint Marton Géza – a széttöredezett, archaikus felelősségi tényállások helyébe kívánt modern és egységes felelősségi szabályt alkotni, ezzel valóban egészen új útra terelve az angol kártérítési jogot. Lord Atkin unokája később elbeszélte,²³ hogyan fejtegette nagyapja nyári vasárnaponként az istentiszteletet követően, a népes családi asztal mellett a csiga és a sörösuveg esetét, újra meg újra felvetve a kérdést: „Ki az én felebarátom?»²⁴

²⁰ ZLINSZKY János: *Marton Géza, a civilista*. In: HAMZA Gábor (szerk.): *Tanítványok Marton Gézáról*. Budapest, 1981. 52.

²¹ A tényállás a következő volt: Mrs. Donoghue egy barátnőjével gyömbérsörrel öntözött fagyaltot fogyasztott egy edinburghi kávéházban 1928-ban. A kávéház tulajdonosa, Mindhella, az eredeti sötét üvegből öntötte a fagyalatra a sört, először Mrs. Donoghue, majd a barátnő részére, azonban ez utóbbi alkalmával egy oszlófélben lévő csiga is kicsúszott az üvegből, de addigra már Mrs. Donoghue fogyasztott az édességből, amitől Mrs. Donoghue rosszul lett.

²² SAJÓ András: Szerződészegés az angol vételi jogban. *Állam- és Jogtudomány*, 1978/3. 402.

²³ Nota bene: csak kevesen tudják, hogy nem is volt csiga az üvegben, Mrs. Donoghue sem lett beteg és Skóciában soha nem tartottak tárgyalást a Lordok Háza elvi véleménye után, s amikor a bírák 1942-ben utánajártak a felröppent hírnek, a skót főügyész – szigorúan nem nyilvánosság részére – úgy nyilatkozott, hogy ha nem a jogkérdést, hanem a ténykérdést vizsgálták volna, a sörgyár nyeri meg a pert. Ld. Geoffrey LEWIS: *Lord Atkin*. London, Butterworth, 1983. 52.

²⁴ „[...] The rule that you are to love your neighbour becomes in law, you must not injure your neighbour; and the lawyer's question, Who is my neighbour? receives a restricted reply. You must take reasonable care to avoid acts or omissions which you can reasonably foresee would

Lord Atkin ítélete nemcsak modern szemléletű volt, hanem a Biblia nyelvén szolt a felelősségről, a kötelező gondosságról és annak határaitól.

„*Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur.*” Amit befogadunk, annak módja szerint fogadjuk be, akik vagyunk. Rajtunk áll, hogy a minket érő hatás (univerzális üzenet) mivé válik bennünk: képesek vagyunk-e arra, hogy a minket ért hatásokat ne csak elszenvedjük vagy éppen örömmel befogadjuk, hanem megtaláljuk a saját viszonyulásunkat is hozzájuk? Végző soron: képesek vagyunk-e felelősséget vállalni azért, akik vagyunk?!

Lord Atkin bírő nem szégyellte gondolkodásmódját: noha a vallás a múlt évszázadban már nem volt divatos hivatkozási alap az angolszász jogban, mégis teljes személyiségével állt ki meggyőződése mellett, mivel úgy érezte, hogy az agyontehnicizált joggal szemben csakis egy általános erkölcsi parancs alapján tud alternatívát állítani. „Ítélete a felelősségről, a kötelező gondosságról és határaitól ugyanis bibliai nyelven szolt. A »szeresd felebarátodat« parancsának többszörös transzformációjával jut el az ésszerűen előrelátható károkért való felelősség kimondásához.”²⁵ Mert „holt” magában a deliktuális felelősség, de felélesztheted, ha tetteid mozgatója: a szereteted.²⁶

---

be likely to injure your neighbour. Who, then, in law is my neighbour? The answer seems to be – persons who are so closely and directly affected by my act that I ought reasonably to have them in contemplation as being so affected when I am directing my mind to the acts or omissions which are called in question.”

²⁵ SÓLYOM László: Mit szabad és mit nem? *Valóság*, 1985/8.

²⁶ A parafrázis eredeti forrása: „Holt a hit magában, de felélesztheted, / Ha tettei mögött lelke: szereteted.” Ld. SILESIUS i. m. 211.

